

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ СФЕРИ ДО УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті з'ясовано особливості підготовки майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності. Проаналізовано різні підходи до визначення готовності до професійної діяльності. Визначено психологічну готовність майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності як складне інтегративне утворення, яке одночасно відображає рівень розвитку професійно важливих якостей і здібностей особистості та особливості її ставлення до обраної професії. Здійснено аналіз структури психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності. Виділено суттєві характеристики психологічної готовності особистості до успішної професійної діяльності. Доведено, що психологічна готовність до діяльності є первинною умовою успішного виконання завдань будь-якої складності. Встановлено, що виникнення стану готовності починається з постановки мети на основі потреб і мотивів.

Ключові слова: психологічна готовність, успішна професійна діяльність, готовність до діяльності, майбутні фахівці медичної сфери, професійне майбутнє.

Постановка проблеми. В умовах реформування системи охорони здоров'я виникла нагальна потреба наукового пізнання психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності. Це підтверджується великою значущістю впровадження нових стандартів у підготовку майбутніх фахівців медичної сфери та необхідністю розвитку людиноцентристської спрямованості у галузі медичного обслуговування.

В умовах життєдіяльності в сучасному суспільстві у майбутніх фахівців медичної сфери потрібно не лише сформулювати необхідні знання з фахових медичних дисциплін, а й розвинути психологічну готовність до професійної діяльності. Від рівня розвитку психологічної готовності до професійної діяльності значною мірою залежатиме професійне майбутнє та продуктивність фахової діяльності майбутніх фахівців медичної сфери. Фахова діяльність висуває високі вимоги до сучасного фахівця медичної сфери. Це насамперед високий професіоналізм, прагнення постійно збагачувати свої знання. Майбутній фахівець медичної сфери повинен бути високоморальною людиною, його авторитет створюється глибокими знаннями в професійній сфері, оптимізмом, чесністю, правдивістю, справедливістю, самовідданістю і гуманізмом. Досить непросто поєднати в роботі фахівця медичної сфери необхідну дбайливість і розсудливість з рішучістю, холоднокровністю, оптимізмом, критичним ставленням та скромністю. Довіра хворих до молодого фахівця медичної сфери з недостатнім життєвим досвідом і дещо нижчим рівнем кваліфікації посилюється сумлінністю, готовністю в будь-яку хвилину прийти на допомогу.

Саме тому у контексті нових вимог до розвитку сучасної вітчизняної медицини та підготовки її фахівців проблема розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності набуває особливої актуальності. Дослідження психологічної готовності до професійної діяльності дозволяє ґрунтовніше та якісніше проаналізувати особливості професійного становлення, визначити ефективні шляхи оптимального розвитку особистості майбутнього фахівця медичної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема особистісного розвитку розглядалася як українськими, так і зарубіжними вченими (Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, М. Боришевський, А. Брушлинський, М. Бахтін, Г. Костюк, Т. Титаренко, О. Леонтьєв, К. Муздибаєв, М. Савчин, В. Роменець, Дж. Роттер, К. Роджерс, А. Маслоу, Е. Нойман, Е. Фромм, Ф. Перлз, К. Юнг та інших). У межах психологічних проблем вивчення успішної професійної діяльності вирішуються перш за все такі питання: особливості розвитку професіоналізму (А. Деркач, Н. Гончарук, В. Луговий, Т. Мотренко, Н. Нижник, В. Олуйко, Л. Прокопенко), мотиваційно-вольова сфера особистості у процесі досягнення професійної успішності (Н. Конюхов, Х. Хеххаузен, Г. Мюррей, М. Магомед-Емінов), структурні компоненти особистості, що досягає успіху (Л. Божович, І. Кон, В. Кудрявцев, Д. Фельдштейн), компоненти психологічної готовності до діяльності (М. Дьяченко, Л. Кандибович). Важливий внесок у розробку категорії «успішної професійної діяльності» та виділення притаманних їй ознак зробили такі укра-

їнські науковці, як І. Арендачук, Ю. Карачарова, В. Небиліцин, Б. Теплов. Однак чимало аспектів успішної професійної діяльності в теоретичному та методологічному плані досліджено ще на недостатньому рівні.

Проблема професійного становлення майбутнього фахівця медичної сфери розглядається в теоретичних та методичних працях, присвячених специфіці забезпечення навчально-виховного процесу в медичному закладі вищої освіти. Вона стала основою розробки та запровадження практичного складника в організацію професійної діяльності працівників медичних закладів в роботах А. Борисюк, І. Вітенка, Г. Гарді, О. Ісаєвої, Б. Карвасарського, Р. Коротких, Г. Лернера, М. Мруги, Г. Никифорова, В. Ороховського, Л. Тилевич, Н. Городнової, М. Тимофієвої, Л. Бурлачука, С. Максименка, О. Юдіної та інших. З огляду на те що в усіх вище згаданих наукових працях не висвітлювалась проблема розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності нашого дослідження є досить актуальним.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В науковій літературі накопичено значний теоретико-експериментальний матеріал щодо феномену психологічної готовності особистості до професійної діяльності, схарактеризовано поняття «готовність до діяльності», з'ясовано зміст, структуру та рівні психологічної готовності до діяльності, проаналізовано умови, що впливають на динаміку й характер її проявів. Водночас теоретико-методологічний аналіз праць показав, що поза увагою науковців залишається проблема розвитку психологічної готовності фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності. Недоліки та помилки в наданні медичної допомоги, порушення професійних технологій, збільшення кількості нарікань на якість роботи медичних установ зазвичай пов'язані з особистісними якостями і психологічною неготовністю фахівців медичної сфери до професійної діяльності.

Питання психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності, яка є складним структурно-рівневим утворенням, що проходить тривалий період свого становлення, вдосконалення і розвитку, характеризується довготривалістю формування, виникає в результаті спеціально організованого зовнішнього впливу в процесі підготовки фахівців, є недостатньо вивченим. Особливої актуальності набуває аналіз особливостей розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності. Фундаментальні та прикладні дослідження розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності повинні бути спрямовані на вироблення принципів формування

професійно важливих характеристик фахівця, для виявлення яких необхідно досліджувати розвиток професійної діяльності та її суб'єкта. Саме вивчення динаміки взаємозв'язку діяльності та особистості фахівця дозволить визначити алгоритм ефективного розвитку готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності.

Мета статті – обґрунтування шляхів та пошук можливостей розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Врахування досвіду розвитку національних систем охорони здоров'я економічно розвинених країн у процесі підготовки майбутніх фахівців медичної сфери є неможливим без відповіді на питання про те, що є фундаментальною, основоположною метою діяльності сучасних медичних працівників. У концептуально-теоретичному аспекті підготовки майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності можна виділити дві полярні точки зору: одна базується на визнанні достатності для майбутньої професійної діяльності знань, вмінь і навичок [1, с. 35–40], інша – на тому, що майбутнім фахівцям медичної сфери як суб'єктам професійної діяльності має бути притаманний ще й достатній рівень психологічної готовності до професійної діяльності [2, с. 88–89].

Особливий акцент у процесі підготовки майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності варто зробити на формуванні різнобічно розвиненої, гармонійної особистості, яка поєднує в собі комплекс професійних і духовних якостей. Тобто психологічна готовність майбутніх фахівців медичної сфери до професійної діяльності сприятиме не лише досягненню високих результатів власної діяльності, а й особистісному задоволенню від успішно виконаної діяльності. У процесі розвитку психологічної готовності до професійної діяльності варто дотримуватися принципу об'єднання діяльнісної й особистісної характеристик суб'єктів професійної діяльності, а також упорядкованості внутрішніх структур, узгодженості основних компонентів особистості медичного працівника в стійкості, стабільності й наступності їх функціонування. Розвиток психологічної готовності майбутнього фахівця медичної сфери до успішної професійної діяльності передбачає формування цілісної особистості, що є запорукою високої продуктивності діяльності.

Існують різні підходи до визначення готовності до успішної професійної діяльності. Так, А. Деркач та І. Ярошук розглядають готовність як прояв всіх сторін особистості в їхній єдності [3, с. 66–73]. А. Галян, досліджуючи категорію готовності, акцентує увагу на особистісному підході до вивчення стану готовності, вивчає її через складне психо-

логічне утворення [4, с. 23]. Автор надає великого значення пізнавальним психічним процесам, які відображають найважливіші сторони виконуваної діяльності, емоційних компонентів, які своєю чергою можуть посилювати чи послаблювати активність людини, та вольовим якостям, які допомагають ефективному виконанню дій у процесі досягнення поставленої мети. За визначенням Л. Дудікової, психологічну готовність до професійної діяльності варто розглядати як ступінь сформованості мотиваційної та операціональної сфер професіоналізму. Під психологічною готовністю до майбутньої професійної діяльності вона розуміє здатність суб'єкта діяльності визначати та формулювати задачі, використовувати професійну методологію, оцінювати та обирати методи для ефективного вирішення професійних проблем [5, с. 96–100].

О. Гудимова вважає, що психологічна готовність до професійної діяльності – це цілісна інтегративність, тобто якість особистості, яка складається з емоційної, когнітивної й вольової мобільності фахівця в момент включення його в діяльність. Авторка не включає у модель готовності до професійної діяльності компоненти, пов'язані з розвитком професійно важливих якостей майбутнього фахівця [6, с. 228].

З урахуванням вищевикладеного ми визначаємо психологічну готовність майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності як складне інтегративне утворення, яке одночасно відображає рівень розвитку професійно важливих якостей і здібностей особистості та особливості її ставлення до обраної професії. Тобто у структурі психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності варто виділяти операційний (знання, вміння і навички, необхідні для забезпечення якісного виконання медично важливих завдань); особистісний (особистісні риси і якості, які необхідні для здійснення медичної діяльності); емоційний (специфіка емоційного ставлення до професії медика) і професійний (глибина розуміння всіх тонкощів медичної діяльності та рівень професійної ідентичності) компоненти.

Аналіз сучасних підходів до підготовки висококваліфікованих фахівців, затребуваних у медичній практиці, дозволив нам зробити висновок, що психологічна готовність до професійної діяльності майбутнього фахівця медичної сфери виражається в наявності: 1) необхідних знань, умінь і навичок, професійного інтелекту та мислення, поведінкових та медико-деонтологічних характеристик, які властиві обраному фаху; 2) таких професійно значущих якостей, як високий професіоналізм, дисциплінованість і організованість, які допомагають впоратись із професійними обов'язками; 3) стійкого позитивного ставлення до про-

фесії медика й прагнення постійно розвивати свої медичні знання і вміння; 4) внутрішньої потреби допомагати хворим, а також їх родичам і близьким. Таким чином, у процесі розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності варто розвивати здатність до усвідомлення важливості власного професійного вибору та наслідків своєї професійної діяльності. Необхідно виробити вміння самокритичного зіставлення своїх особистісних якостей з вимогами професії й об'єктивної оцінки мотивів, які спонукають до діяльності в сфері медицини [7, с. 66–67].

Приймаючи рішення чинити так чи інакше, фахівець медичної сфери таким чином демонструє рівень власної психологічної готовності до діяльності, який характеризується здатністю до актуалізації і пристосування можливостей особистості до успішних дій в даний момент, внутрішньою налаштованістю особистості на певну поведінку під час виконання професійних завдань, установкою на «активні і доцільні дії». Налаштування на успішну професійну діяльність зумовлюється мотивами і психічними особливостями майбутнього фахівця медичної сфери, тому готовність трактується і як стан, і як інтегральна якість особистості. Йдеться про особливий механізм регуляції поведінки суб'єктів медичної діяльності в ситуації вільного вибору. Психологічна готовність до успішної професійної діяльності є ресурсною особистісною характеристикою майбутнього фахівця медичної сфери. Визначаючи ресурси особистості як такі характеристики, якості майбутніх фахівців медичної сфери, наявність яких забезпечує конструктивне вирішення професійних завдань, здатність розв'язувати протиріччя та професійні труднощі, досягати успіху в медичній сфері, варто зробити акцент на тому, що завдяки психологічній готовності людина здатна співвідносити та визначати свої здатності та можливості з вимогами професії.

Крім того, готовність до успішної професійної діяльності є однією з центральних особистісних характеристик, що визначає стиль професійної діяльності й дає можливість майбутнім фахівцям медичної сфери оптимальним способом вирішувати протиріччя та труднощі у професійному житті [8, с. 22]. Вона вказує на високу можливість досягнення майбутніми фахівцями медичної сфери ефективного професійного результату власними силами, не зважаючи на передбачувані труднощі. Разом з тим варто виділити комплекс суттєвих характеристик психологічної готовності особистості до успішної професійної діяльності: самостійність, впевненість, здатність до самоконтролю, вимогливість до самого себе, готовність до подолання труднощів, здатність оцінювати свої можливості та недоліки. З психологічною готовністю

до успішної професійної діяльності пов'язана не лише сутність професійного буття фахівця медичної сфери, але й успіх та способи його самоактуалізації [9, с. 58–63].

Проблема психологічної готовності до успішної професійної діяльності є ключовою в обговоренні низки питань, пов'язаних із медичною реформою, розвитком та функціонуванням медичної сфери, підвищенням ролі людського фактору в галузі медичного обслуговування. Значення психологічної готовності до успішної професійної діяльності посилюється в процесі набуття майбутніми фахівцями медичної сфери власного професійного досвіду. Надважливим фактором успішної діяльності майбутнього фахівця медичної сфери є не лише індивідуальні здобутки, але й ефективна робота на благо команди фахівців конкретного медичного закладу та суспільства в цілому. Необхідно, щоб майбутній фахівець медичної сфери навчився співвідносити кожне своє професійне рішення та дію з загальномедичними цінностями і принципами, а не керувався лише власними інтересами чи амбіціями. Від цього залежить як життя хворих, так і професійний розвиток й саморозвиток майбутнього фахівця медичної сфери.

Психологічна готовність до успішної професійної діяльності пов'язана з мотиваційною сферою майбутніх фахівців медичної сфери, їхнім інтелектуальним потенціалом та морально-етичним світоглядом. Сформованість психологічної готовності до успішної професійної діяльності є важливим критерієм оцінки рівня професійної зрілості фахівців медичної сфери. Психологічна готовність до успішної професійної діяльності інтегрується у професійній відповідальності майбутніх фахівців медичної сфери, яка є мірою усвідомлення особистістю своїх професійних обов'язків і добровільного їх виконання, а також мірою її провини за неефективне виконання професійних обов'язків.

Діяльність фахівців медичної сфери має об'єктивно підвищені вимоги до адаптаційних потенціалів особистості медика й детермінує зміни його психічного стану. Професійне становлення майбутнього фахівця медичної сфери має починатися з щоденної психологічної готовності до діяльності у сфері медицини та мотивованості на досягнення якомога кращих результатів у процесі надання медичних послуг. Психологічна готовність до успішної професійної діяльності є одним із визначальних факторів, які здійснюють регулюючий вплив на діяльність і поведінку майбутнього фахівця медичної сфери, сучасного суб'єкта підприємницької діяльності, що здійснюється через мотиваційний механізм. Гармонійне поєднання у професійній діяльності майбутніх фахівців медичної сфери сукупності функціонально-інструментальних аспектів (знання, вміння, навички) із особистісно-психологічним (психологічна готовність

до успішної професійної діяльності) з одного боку, сприятиме відкриттю все нових і нових можливостей самореалізації суб'єкта діяльності та його творчій перебудові, а з іншого – забезпечуватиме ефективно надання медичних послуг.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку медицини свідчить про те, що вирішення проблем якісного надання медичної допомоги всім верствам населення лежить не лише в набутті майбутніми фахівцями медичної сфери новітніх знань, вмінь та навичок, не лише в їхніх навчальних досягненнях, але й в них самих, тобто в їхньому ставленні до власних професійних обов'язків та їхній психологічній готовності до успішної професійної діяльності. Без розвитку психологічної готовності до успішної професійної діяльності, впровадження будь-яких інноваційних технологій підготовки майбутніх фахівців медичної сфери буде мати обмежений характер і не зможе стати серйозним підґрунтям на шляху підготовки висококваліфікованих кадрів для охорони здоров'я.

Стратегічний напрям вирішення проблеми розвитку психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності потребує виявлення мотиваційних компонентів діяльності, аналізу потреб і з'ясування можливих шляхів професійної самореалізації. Психологічна готовність до діяльності є первинною умовою успішного виконання завдань будь-якої складності. Виникнення стану готовності починається з постановки мети на основі потреб і мотивів. У зв'язку з цим зростає значення розвитку особистісного компоненту в діяльності майбутніх фахівців медичної сфери, що передбачає створення особливого освітнього простору, орієнтованого на досягнення цілей психологічного забезпечення медичної освіти.

Висновки й пропозиції. Готовність до професійної діяльності – це інтегральне психічне утворення, яке має складну динамічну структуру, компоненти якої знаходяться в єдності та взаємозв'язку, а сама структура постійно розвивається і перетворюється. Формування готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності є цілісним процесом. Психологічна сутність психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери залежить не лише від зовнішніх ситуативних чинників, але і від внутрішніх механізмів розвитку цього психологічного явища. Ступінь психологічної готовності майбутніх фахівців медичної сфери до успішної професійної діяльності є одним із найважливіших показників надійності професіонала, оскільки передбачає ефективність і своєчасність надання медичної допомоги. Стійка психологічна готовність є настільки ж значущою для майбутніх фахівців медичної сфери, як і професійна підготовка. Саме від рівня психологічної готовності багато в чому залежить ефективність професійної діяль-

ності майбутніх фахівців медичної сфери, якість вирішення поставлених завдань. Отже, якість, стійкість, успішність професійної діяльності майбутніх фахівців медичної сфери визначається особливостями їхньої психологічної готовності.

Література:

1. Мельник А. Деякі питання професійної підготовки фахівців медичного профілю у контексті сучасних інтеграційних процесів. *Вісник Львівського університету. Серія «Педагогіка»*. 2010. Вип. 26. С. 34–40.
2. Сміла Н.В. Проблема формування та розвитку психологічної готовності майбутніх лікарів. Формування сучасної концепції викладання природничих дисциплін в медичних освітніх закладах: Збірка тез. Харків, 2005. С. 88–89.
3. Ярошук І.Д. Структура та рівні готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2010. № 2. С. 66–73.
4. Галян А.І. Особистісні ресурси адаптації майбутніх медичних працівників до професійної діяльності: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Луцьк, 2016. 23 с.
5. Дудікова Л.В. Аналіз стану готовності майбутніх медиків до професійного самовдосконалення. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2009. № 2. С. 96–100.
6. Гудима О.В. Формування психологічної готовності студентів ВНЗ до оволодіння майбутньою професією. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології*. 2012. Випуск 18. С. 228.
7. Хоменко К. Професійна компетентність у підготовці лікарів. *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії: VI міжнар. наук.-практ. інтернет-конфер.:* зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2014. С. 66–67.
8. Поплавська С.Д. Формування готовності студентів медичних коледжів до взаємодії у професійній діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2009. 22 с.
9. Підбуцька Н.В. Актуальні проблеми професійної підготовки сучасних фахівців. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2010. № 1. С. 58–63.

Андрієвский И. И. Особенности развития психологической готовности будущих специалистов медицинской сферы к успешной профессиональной деятельности

В статье выяснены особенности подготовки будущих специалистов медицинской сферы к профессиональной деятельности. Проанализированы различные подходы к определению готовности к профессиональной деятельности. Определена психологическая готовность будущих специалистов медицинской сферы к успешной профессиональной деятельности как сложное интегративное образование, которое одновременно отражает уровень развития профессионально важных качеств и способностей личности и особенности ее отношения к выбранной профессии. Осуществлен анализ структуры психологической готовности будущих специалистов медицинской сферы к успешной профессиональной деятельности. Выделены существенные характеристики психологической готовности личности к успешной профессиональной деятельности. Доказано, что психологическая готовность к деятельности является первичным условием успешного выполнения задач любой сложности. Установлено, что возникновение состояния готовности начинается с постановки цели на основе потребностей и мотивов.

Ключевые слова: психологическая готовность, успешная профессиональная деятельность, готовность к деятельности, будущие специалисты медицинской сферы, профессиональное будущее.

Andriievskiy I. I. Development features of psychological readiness of future specialists of medical sphere for successful professional activity

The article clarifies the peculiarities of the training of future specialists in the medical sphere for professional activity. Different approaches to the definition of readiness for professional activity are analyzed. The psychological readiness of future specialists in the medical sphere for successful professional activity as a complex integrative education, which simultaneously reflects the level of development of professionally important qualities and abilities of the personality and peculiarities of its relation to the chosen profession, is determined. The analysis of the structure of psychological readiness of future specialists in the medical sphere for successful professional activity is carried out. The essential characteristics of person's psychological readiness for successful professional activity are singled out. It is proved that psychological readiness for activity is the prerequisite for successful completion of tasks of any complexity. It is established that the emergence of a state of readiness begins with setting goals based on needs and motives.

Key words: psychological readiness, successful professional activity, readiness for active participation, future specialists of the medical sphere, professional future.